

mea, yhteen pahvikoteloon pakattu, kaksiniteinen ja kolmen historiantutkijan kirjoittama tulkinta metsästä suomalaisten arjessa. Kirjan toimittaja on dosentti Heikki Roiko-Jokela, joka on laatinut teokseen esipuheen, eräänlaisen lukuohjeen ja samalla selityksen kirjoittajien tekemistä valinnoista. Kirja pyrkii olemaan kokonaisvaltainen yleisesitys metsänkäytön jokapäiväisestä historiasta keskiajalta nykypäivään. Näkökulma on kansallinen, joten kirjassa kerrotaan nimenomaan suomalaisten ja metsän puolen tuhatta vuotta kattavasta historiasta.

Suomalaista metsää on tätä ennen tutkittu muun muassa teollisuuden, talouden, ympäristön, hallinnon ja politiikan näkökulmista. Metsätyö, -työläiset ja -koneet ovat saaneet omat historiansa. Metsätutkimuksesta ja -opetuksesta on kirjoitettu useita yleisesityksiä. Metsää on kuvattu kirjallisuudessa ja kuvataiteissa. Tämän kirjan tarkoitus on täyttää metsähistoriaan jäänyttä arjen historian aukkoa. Kirjassa lähestytään myös suomalaista metsäsuhdetta ja sitä, kuinka metsä ensin mahdollisti suomalaisten elämän ja sitten rahoitti sen.

Kirja jakaantuu kolmeen ajallisesti ja sisällöltään erilaiseen osaan. Niitä sitovat ja täydentävät Roiko-Jokelan laatimat eripituiset, metsän käytön historiaa valtavat tekstilaatikat. Ensimmäisestä osasta ja niteestä vastaa Jaana Luttinen, joka on kirjoittanut osuuden ”Metsän hahmottaminen ja haltuunotto (1500–1850)”. Toiseen niteeseen on painettu Erkki Laitisen kirjoitus ”Luontoistaloudesta kaupalliseen metsätalouteen (1850–1950)” ja Janne Haikarin tulkinta ”Metsän muuttuva merkitys (1950–2000)”. Kirjoittajien tyylit poikkeavat hieman toisistaan. Jaana Luttinen kirjoittaa lähinnä kulttuurihistoriaa. Hän käyttää lähteinään muistelmia, päiväkirjoja ja kirjallisuutta. Erkki Laitisen vuosien

Arkista metsää etsimässä

Heikki Roiko-Jokela (toim.): Ihminen ja metsä. Kohtaamisia arjen historiassa 1–2. Metsäkustannus Oy 2012. 1. osa 372 s. ja 2. osa 388 s. ISBN 978-952-6612-00-3.

Ihminen ja metsä: Kohtaamisia arjen historiassa on ulkoisesti ko-

1850–1950 kehityskulkuja koskeva osuus on puolestaan talous- ja sosiaalhistoriaa. Mukana on myös kansatieteellistä otetta ja väliin tarkkaa paikallisyhteisökuvausta. Monipuolisena ja varmana kirjoittajana tunnettu Laitinen kirjoittaa tällä kertaa teollisen metsätalouden läpimurrosta. Toisen niteen toinen osa poikkeaa tyyllisesti edellisistä, sillä Janne Haikari pyrkii metsäsuhteen muutoksessa laajempaan koko suomalaista yhteiskuntaa koskevaan analyysiin. Mukana tulevat aiempia lukuja vahvemmin sosiaalitaloudelliset ja yhteiskunnalliset näkökulmat. Haikari tarkastelee metsän arkisuutta myös vapaa-ajan kautta. Hän käsittelee luontomatkailua, metsiä elinympäristönä ja metsänkäytön ristiriitoja.

Kaikki kirjoittajat ovat Jyväskylän yliopiston historian laitoksen kasvatteja. Kirjapaketti onkin osa Jyväskylän yliopiston ja Suomen Metsähistorian Seuran ja Metsämiesten Säätiön pitkäaikaista yhteistyötä, jonka seurauksena on syntynyt jo aiemmin monia näyttäviä julkaisuja. Rahassa ei ole tämänkään teoksen painatuksessa säästelyä. Kirjan monet taulukot, hakemistot ja lähdeluettelot on laadittu hyvin, taitto on ilmavaa ja painojälki kaikkineen laadukasta. Kuvia on haettu monipuolisesti eri museoista ja arkistoista. Mukana on valokuvien lisäksi maalauksia, karttoja, lehtileikkeitä ja esimerkiksi kirjojen kansia. Värikuvia on useita. Mustavalkoiset kuvat on sävytetty ruskeiksi, jolloin kirjaan on saatu tarkoituksellisen vanhahtava sävy. Kuvia olisi voinut kuitenkin olla enemmän etenkin, kun tiedetään Suomen museoiden metsäaiheisten kuvien suuri lukumäärä. Ensimmäisessä niteessä on käytetty runsaasti Pehr Kalmin ajan gradualliväitöskirjojen tekstikansia. Tätä valintaa ei voi pitää onnistuneena: yhden tai kaksi kansikuvaa vielä katsoo, mutta loput ovat auttamatta tylsiä. Saman in-

formaatioarvon olisi saanut lähdeluettelosta tai laatimalla väitöskirjoista oman taulukkonsa.

Kirjoittajat ovat historian tutkijoita ja historiallinen lähestymistapa on tuonut mukanaan eräänlaisen sisäänkirjoitetun modernisaation kehityskertomuksen, jossa metsänkäyttö ja arkinen metsäsuhte ikään kuin jalostuisivat lähestyttäessä nykyaikaa. Menneen ajan metsänkäyttöä arvioidaan nykyajasta käsin ja nykyajan painoituksin. Kirjassa toistuu paikoin, jopa otsikkoja myöten, suomalainen metsämiespuhunta. Sen keskeisiä ilmaisuja ovat ”tuhlaileva metsän käyttö”, ”haaskaus”, ”kansallinen muisti”, ”meidän metsämme”, ”metsät ovat Suomen rikkaus” ja jonka kuvastoon kuuluvat mies ja saha tai kirves, mies ja hevonen tai mies ja uittokeksi. Metsä on tässä maailmassa ennen kaikkea hyödynnettävää puuta, kun sitä vastoin eliöstö, eläimet ja kasvit – siis metsä kokonaisuutena – jää taustalle.

Koska toimintakentäksi on hahmoteltu Suomi ja toimijoiksi suomalaiset, metsiä tarkastellaan kansallisena luonnonvarana osana muuttuvaa suomalaista yhteiskuntaa. Kirjassa käydään systemaattisesti läpi (pohjoisen havu-) metsän haltuunotto metsästyksestä, kaskeamisen, tervan- ja sydenpolton kautta sahaukseen, laivanrakennukseen ja päädytään suurteollisuuteen. Omina lukuinaan käsitellään muun muassa potaskanpolttoa, porolaitumia, parkinkiskontaa, metsälaiduntamista, marjastusta ja sienestystä. Kirjassa käytetty jaksotus on ymmärrettävää, mutta kokonaisuudesta syntyy pakosta käsikirjamainen katsaus, kun jokainen metsänkäyttötapa saa oman pienen lukunsa. Suomen luonnonmaantieteellisen laajuuden ja ilmastollisten erojen mukanaan tuomat kulttuuriset vaihtelut jäävät erittelemättä. Käsikirjamaisuus ei ole välttämättä teoksen heikkoutta, sillä lukija pääsee kir-

jan eri lukujen ja näitä lukuja tukevien hyvien kirjallisuusvalintojen vuoksi eri teemojen jäljille ja voi näin täydentää tietoaan. Sen sijaan kokonaiskuva eri aikakausien arkisesta metsänkäytöstä lukijan on hankala hahmottaa. Myös arkisten käyttötapojen keskinäiset suhteet jäävät havaitsematta. Metsän hahmottamista, metsään liittyvää tapakulttuuria ja uskomusmaailmaa ei onnistuta täysin sitomaan omiin aikoihinsa, vaan ne jäävät esimerkinomaisiksi. Kirjassa ei myöskään erotella järjestelmällisesti kulttuurisia eroja maan eri osien välillä, metsänkäytön erilaistumista ei korosteta, eikä myöskään luonnonmaantieteellisiä tai ympäristöllisiä eroja juuri käsitellä. Kirja on silti kiinnostava ja se avaa lukuisia jatkokysymyksiä: Muuttiko ihminen esimerkiksi eri aikoina ja eri käyttötarkoituksiaan varten metsää, jotta se tuottaisi parhaan hyödyn. Millainen olisi paras mahdollinen arkinen monikäytön metsä?

Kirjoittajat ovat lähestyneet metsää teemoittain. Vaihtoehtoisena tapana olisi voitu käyttää kuvauksia metsän käytöstä vuoden kuluessa eri puolilta Suomea: miten metsää käytettiin talvella, keväällä, kesällä ja syksyllä? Ehkä olisi voitu kokeilla metsäelämäkertoja, joissa metsä olisi kulkenut osana ihmisen elämänsaarta. Muutamin kohdin kirjassa on tällaiseen ratkaisuun pyritty, mitä on pidettävä ansiona. Syntynyt kokonaiskuva olisi saattanut olla toinen, jos kirjoittajiksi olisi valittu historian ammattilaisten rinnalle myös kulttuurintutkijoita. Näin näkökulma olisi osin rikastunut. Ehkä näin olisi käsitelty tarkemmin myös metsän tuottamaa aineetonta kulttuuriperintöä ja vaikka kysymystä, miksi metsä on Suomessa niin miehinen. Miten on muotoutunut se metsäkulttuuri, joka on jättänyt talousmetsän miehille. Mikä on ollut naisten metsä? Missä ovat metsän naiset? Ovatko he vain marjanpöimijöitä ja sienestäjiä?

Kirjassa pyritään lähestymään tavallista ihmistä. Historiankirjoitus on kuitenkin sidoksissa lähteisiin. Ensimmäisen osan henkilöhakemistossa ei ole yhtään Korhosta, Virtasta tai Mäkistä. Suomen kymmenen yleisimmän sukunimen listalta löytyy yksi; hän on Koskinen, Yrjö-Sakari. Toiseen osaan, jossa henkilön nimiä mainitaan puolta vähemmän, hakemistoon ovat päässeet Mäkelä (kirjailija Matti Mäkelä), Laine (elokuvaohjaaja Edwin Laine) ja Heikkinen (professori Sakari Heikkinen). Kirjan nimeltä mainitut toimijat ovat pääasiassa säätyläisiä, virkamiehiä, taiteilijoita ja oppineita, jotka ovat tuottaneet ne lähteet, joita kirjoittajat käyttävät, ja joihin he viittaavat.

Ihminen ja metsä -kirja on monipuolisuudessaan ja laajuudessaan eräänlainen metsähistorian vastaus laajoille ja moniosaisille Suomen talous-, kulttuuri-, tieteen- ja maatalouden historioille. Lähtökohta on ollut kunniakas, sillä kirja pyrkii kokonaiskuvaan, asettamaan arkisen metsänkäytön osaksi suomalaisen metsätalouden suurta kertomusta.

FT, DOSENTTI ISMO BJÖRN
ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO